

Grzegorz Żuk

Edukacja w Bramie

O działalności Ośrodka
„Brama Grodzka – Teatr NN” (Lublin)

Edukacja powinna się zacząć od rozszyfrowania naszego najbliższego otoczenia, znaczenia i wymowy tego, co zostało nazwane naszym kulturowym krajobrazem (...). Edukacja powinna otwierać nasze oczy także na inne krajobrazy, na znaczenie i wymowę innych kultur, innymi słowy na wartość odmienności.

Jacek Woźniakowski

Grzegorz Żuk

polonista, doktorant
w Zakładzie Tekstologii
i Gramatyki Współczesnego
Języka Polskiego w Instytucie
Filologii Polskiej UMCS
w Lublinie;
redaktor naczelny kwartalnika
„Obyczaje – magazyn
międzynarodowy”; pracuje
w Ośrodku „Brama Grodzka
– Teatr NN” w Lublinie

Działalność edukacyjna Ośrodka „Brama Grodzka – Teatr NN” była od samego początku skupiona wokół hasła „małe ojczyzny”. Nie bez powodu. Pierwszy projekt (który napisał Tomasz Pietrasiewicz) noszący tytuł „Miejsce – Pamięć – Obecność” otrzymał w 1993 roku nagrodę w organizowanym przez Fundację Kultury konkursie „Małe ojczyzny – tradycja dla przyszłości”. Od tej pory działalność Teatru NN, a później Ośrodka „Brama Grodzka – Teatr NN”, jako samodzielnej instytucji kultury, ukierunkowana była na odczytywanie dziedzictwa kulturowego małej ojczyzny. Najpierw otoczenia siedziby Ośrodka, czyli Bramy Grodzkiej, łączącej niegdyś dwa miasta – żydowskie i chrześcijańskie. Potem Lublina – miasta wielu kultur i tradycji, leżącego na styku dziedzictwa Wschodu i Zachodu Europy. Ostatnio także całego regionu lubelskiego – przyszłej wschodniej prowincji Unii Europejskiej.

Dawni sąsiedzi

Jedną z wielu form pracy edukacyjnej Ośrodka jest współpraca z nauczycielami zajmującymi się realizacją ścieżki międzyprzedmiotowej „Edukacja regionalna – dziedzictwo kulturowe w regionie”. W ramach tej współpracy Ośrodek, przy wsparciu merytorycznym i finansowym dr. Hansa

Guggenheima z American Association for Polish-Jewish Studies z USA oraz Fundacji im. Stefana Batorego, zorganizował dwuczęściowe seminarium pt. „Odkrywanie dawnych sąsiadów”, poświęcone historii i kulturze żydowskiej, szczególnie w regionie lubelskim. W czasie pierwszej części seminarium (trwającej cztery dni) prowadzący zapoznali nauczycieli z przygotowanymi wcześniej materiałami edukacyjnymi dotyczącymi ww. problematyki, a następnie na podstawie tych materiałów przeprowadzili przykładowe zajęcia. Były one podzielone na trzy bloki tematyczne: 1. wycieczki edukacyjne (trasa pamięci Żydów lubelskich, główne ośrodki kultury w regionie – Lublin, Łęczna, Włodawa); 2. konwersatoria z literatury i kultury (święta żydowskie i obrzędy w literaturze – na podstawie opowiadań I. B. Singera, oraz kalendarz hebrajski – rok obrzędowy); 3. warsztaty plastyczne (wycinanka żydowska) i taneczne. W trwającej trzy tygodnie przerwie między pierwszą i drugą częścią seminarium nauczyciele mieli za zadanie przeprowadzić w swoich szkołach zajęcia na temat kultury Żydów oraz napisać scenariusz lekcji. W drugiej części seminarium dokonano ewaluacji dotychczasowych działań (przeprowadzonych zarówno przez Ośrodek, jak i samych nauczycieli). Powstałe scenariusze lekcji dla wyższych klas szkoły podstawowej oraz gimnazjum zostały opublikowane w książce *Dziedzictwo kulturowe Żydów na Lubelszczyźnie. Materiały dla nauczycieli*¹. Redaktorzy tego wydawnictwa we wstępie piszą m.in.: „Pragniemy spojrzeć na kulturę żydowską jako na kulturę inną, ale nie obcą, zwrócić uwagę na po-

krewieństwa i podobieństwa z kulturą polską, ale także na różnice, i wzbudzić zainteresowanie, zrozumienie i szacunek dla inności”. Książka już zaczyna funkcjonować w lubelskich szkołach i cieszy się zainteresowaniem wśród nauczycieli.

Ścieżkami pamięci

Tymczasem dojrzewał w Ośrodku projekt portalu internetowego poświęconego zapomnianej przeszłości wielokulturowej tradycji Lubelszczyzny, który polega na gromadzeniu i udostępnianiu w internecie materiałów dotyczących dziedzictwa kulturowego regionu lubelskiego. Do współpracy zostali zaproszeni pracownicy muzeów, domów kultury, bibliotek, a także nauczyciele. Wtedy też zrodził się pomysł powołania szkolnych klubów odkrywców, funkcjonujących pod nazwą „Ścieżkami pamięci”. Do października 2003 r. akces do programu zgłosiło ponad 90 szkół z obszaru Lubelszczyzny. Szkolne kluby „Ścieżkami pamięci” działają autonomicznie, ale we współpracy z Ośrodkiem „Brama Grodzka – Teatr NN” oraz pod auspicjami Regionalnej Komisji UNESCO w Lublinie, która zajmuje się w szczególności zagadnieniami różnorodności kulturowej, ochroną dziedzictwa kulturowego i powszechnym dostępem do informacji z wykorzystaniem nowoczesnych technik w edukacji i kulturze.

Celem działalności klubów jest odkrywanie dziedzictwa kulturowego małej ojczyzny (osady, wsi, miasta) ze szczególnym uwzględnieniem śladów obecności innych kultur oraz ich współistnienia. Wspólne działanie w wielu

¹ *Dziedzictwo kulturowe Żydów na Lubelszczyźnie. Materiały dla nauczycieli*, red. merytoryczna: M. Kubiszyn, G. Żuk, M. Adamczyk-Garbowska, red. metodyczna: Sławomir J. Żurek, Lublin 2003.

miejscach regionu pozwala na pokazanie kulturowego bogactwa Lubelszczyzny. Każdy klub ustala samodzielnie szczegółowe cele i program działalności na dany rok szkolny. Jakie formy pracy z młodzieżą wykorzystują nauczyciele? Przede wszystkim zbieranie informacji o starych cmentarzach, świątyniach, kapliczkach (zdarza się też podjęcie opieki na zabytkiem), docieranie do archiwalnych fotografii (sprzed 1939 r., chociaż są też zdjęcia późniejszej – z czasów drugiej wojny światowej, a także z lat pięćdziesiątych), spotkania z osobami, które pamiętają okres przedwojenny, i dokumentowanie ich relacji jako tzw. historii mówionej, organizowanie spotkań i wystaw w szkole. Efekty pracy klubów odkrywców można zobaczyć także w witrynie internetowej Ośrodka (umieszczane są tam sukcesywnie po zakończeniu każdego roku szkolnego).

W ramach tej współpracy Ośrodek proponuje nauczycielom: pomoc merytoryczną i organizacyjną; bezpłatne spotkania dla opiekunów klubów (2 razy w roku – wiosną i jesienią) służące m.in. wymianie doświadczeń, poszerzaniu wiedzy (wykłady z kultury regionu i kultury mniejszości narodowych), szkolenia z pisania projektów itp.; prezentację klubów i ich działań w internecie; promocję najciekawszych działań na terenie Ośrodka oraz w mediach lokalnych („Gazeta w Lublinie”, „Dziennik Wschodni”, „Kurier Lubelski”, Radio Lublin, Telewizja Lublin).

Jak dotychczas, oprócz kilku jednodniowych warsztatów poświęconych zdjęciom archiwalnym i historii mówionej, zostały zorganizowane dwa duże przedsięwzięcia skierowane głównie do klubów odkrywców. Pierwszym z nich było trzydniowe seminarium dla nauczycieli (opiekunów klubów) – „Wielokulturowe tradycje Lubelszczyzny”.

Tematyka wykładów dotyczyła m.in.: problemu kulturowego zróżnicowania ludności Lubelszczyzny przed drugą wojną światową, pracy w archiwum, a także gwar regionu lubelskiego. Uczestnicy seminarium wzięli również udział w projekcji filmu *Unickie cerkwie pogranicza* połączonej ze spotkaniem z reżyserem. Obserwowali także lekcję pokazową (wykorzystującą metodę historii mówionej) na temat obrazu Żydów w świadomości społecznej środowiska lokalnego. Dyskutowali też nad scenariuszami zajęć wprowadzających na lekcjach polonistycznych analizy przekładów tekstów literackich powstałych w języku jidysz. Ostatnim punktem programu była wycieczka szlakiem pogranicza, podczas której nauczyciele zwiedzili synagogę we Włodawie, klasztor prawosławny w Jabłecznej oraz Sanktuarium Maryjne w Kodniu.

Odczytywanie Europy

Drugie przedsięwzięcie, skierowane do uczniów szkół różnych szczebli, to konkurs pt. „Odczytywanie Europy – europejskie dziedzictwo kulturowe małych ojczyzn” finansowany przez Fundusz Współpracy w ramach rządowego programu „Teraz integracja”. Założeniem konkursu było ukazanie łączności z Europą na poziomie lokalnego dziedzictwa kulturowego, promowanie historii i tradycji swojej najbliższej okolicy z zaakcentowaniem tego, co oryginalne i wyjątkowe w danej miejscowości oraz budowanie poczucia własnej wartości w jednoczącej się Europie w kontekście małej ojczyzny. Uczestnikom konkursu zaproponowano kilka różnych kategorii prac: plastyczną, fotograficzną i dziennikarską dla uczestników indywidualnych, a dla grup – plastyczno-informacyjną, tzw. kartę małej ojczyzny (w formacie pla-

katu 100 × 70 cm). Na konkurs wpłynęło ponad 200 prac, w tym ok. 70 kart małej ojczyzny, które złożyły się na oprawioną ozdobnie i prezentowaną w Ośrodku „Wielką Księgę Małych Ojczyzn”. Wszystkie nagrodzone i wyróżnione prace można oglądać w internecie pod adresem <http://www.tnn.lublin.pl/konkursy/odkeur/>.

Twórcom programu edukacyjnego zależy na tym, aby jego uczestnicy –

nauczyciele i uczniowie, pochodzący głównie z małych miast i miasteczek oraz wsi województwa lubelskiego, poznawali bogatą niejednokrotnie przeszłość miejsca swego zamieszkania i dzięki temu bardziej się z nim utożsamiali, aby potrafili docenić jego piękno i niepowtarzalność właśnie przez pryzmat dziedzictwa kulturowego, aby mieli świadomość, że wnoszą wszystkie te wartości do europejskiego domu.

